

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 25. maja 1859.

Letni zbor c. k. kmetijske družbe v Ljubljani.

(Dalje.)

Po dokončanih pomenkih o tem, kar so podružnice zboru v prevdank izročile, je g. dr. Bleiweis v kratkem razložil popravo družbenega verta na Poljanah, in kar se je dosihmal ondi storilo.

Ko so lani o vseh Svetih častitljivi gosp. fajmošter Zalokar, ravno zdaj vsi zakopani v slovensko-nemški slovník, kterega izdelujejo dan na dan od zora do mraka, družbo prosili, naj jih odveže oskerbnitva družbenega verta, in je družba, zahvalivši se verlemu gosp. fajmoštru za njih večletni trud na vertu in v šoli, je bilo treba na drugo gospodarstvo misliti. Sklenjeno je potem bilo, za vert posebnega vertnarja vdinjati, ki naj bi stal pod vodstvom gospod Maliča in Šmidta, odbornikov glavnega odbora in družbenega tajnika dr. Bleiweisa. Berž potem so se pod predsedništvom gosp. Fidelis Terpinca snidili imenovani gospodje in poklicana sta bila v posvêt še častitljivi gospod pater Benvenut in pa gosp. And. Fleišman; že pred pa je bil vdinjan pridni vertnar And. Strukel. Sklenjeno je bilo v tem zboru stare drevesa, ki so v pešeni zemlji že zlo pešale in bole hale, posekati, namesto njih pa po novi osnovi verta si omisliti pritlikovcov najžlahnejših jabelk in hrušk, od kterih se bojo jemali cepiči za domači vert, pa dajali tudi po deželi. Namen družbenega verta je namreč čveteri, prvi: zarediti si sčasoma obilo žlahnih sadnih dreves, — drugi: zarediti si murv za potrebe deželne, — tretji: skušnje delati s čisto novimi ali v drugih deželah zlo hvaljenimi sadeži vsake sorte, da se zvé: ali so tudi za našo deželo, in četertič: tudi za zelenjavo in sočivje imeti na vertu nekoliko prostora, da imajo kmetijski učenci tudi v tem vertnarstvu priložnosti se vaditi.

Družbeni vertnar Strukel je bil potem v Gradec poslan, da pogleda vert ondotne kmetijske družbe in pa še druge.

V jeseni, ko se je Strukel iz Gradca vernil, so se pod skerbim nadčuvanjem gosp. odbornika Maliča začele velike prekucije družbenega verta, in ker je bila zima ugodna, se je že tudi pozimi veliko storilo in letošnjo spomlad večidel doveršilo.

Pomagal je pridno pri vseh teh delih tudi Janez Kern, učenec kmetijske šole.

Kaj vse se je na vertu zgodilo, je dr. Bleiweis na drobno zboru razložil, in med drugim povedal, da se je žlahnih hrušk, jabelk in tert iz Dunaja dobilo: vse z imeni, ker družba noče več maček v žaklji kupovati, pa jih tudi v žaklji ne prodajati; vse hoče viditi, kaj ima in kaj komu dá. Da take velike dela na blizo 5 oralov velikem vertu, iz kterega je bilo treba kamnje voziti, zemljo in perst pa dovaževati in sto družih reči storiti, ktere se komaj vidijo, so prizadjale obilo stroškov, je gotovo, pa stroški se bojo v malo letih povernili, ker so le kapital na dobre obresti naložen; vse se lahko prodá, kar se na vertu izredi; da bi tega le dosti bilo. Osnovano je zdaj vse lepo,

Bog daj le srečo zanaprej! — Škoda, da so nam prav pridnega in umnega vertnarja Strukelna, ker vojaščine kot rezerv še ni do zadnjega prestal, te dni v soldate vzeli.

(Dalje sledí.)

Če se goveji živini jéd upira.

Da se goveji živini jesti ne ljubi in da želodec ne kuha, kakor bi imel, se pri živini prav dostikrat nahaja, zato mora pa tudi slehern živinorejec na to bolezen posebno paziti. Skoraj bi rekel, da ga ne najdem gospodarja, kteri bi ne bil že večkrat take napake pri svoji živini zapazil; dostikrat se pa tudi zgodí, da prav ne vé, kaj je živinčetu, da se mu jéd upira, ali pa celó na to ne porajta; zato bomo morebiti marsikteremu gospodarju ustregli, ako mu o tem kaj bolj na drobno povemo.

Da se živini ne ljubi jesti in da ji želodec ne prebavlja, se nahaja pozimi bolj pogostoma kakor pa poleti, zato ker se živina pozimi s suho in težje prebavljivo pičo kermi, poleti se ji poklada pa bolj srova in presna, ki živine tako ne zapera kakor suha klaja.

Živina, ktero taka bolezen napade, neha žreti; prežvekova bolj poredkoma in klaverno, očaja se pa tudi prav po malem. Če ta bolezen živinče huje popade, ga začne mraz tresti, kakor da bi merzlično bilo, tú in tam je zdaj gorko, zdaj pa merzlo; jenja popolnoma jesti in prežvekovati; blata ne pride od njega ali prav nič ali pa celó malo. Zdaj še le se vidi, da je živinče, ko mu jed in prežvekovanje popolnoma odpové, zares tudi popolnoma bolno. Piča se mu jame v želodcu kisati, vetrovi mu vamp napenjajo; kar je v želodcu piče, se ne gane naprej; živinče je popolnoma zapečeno, in vamp je napet kakor boben. Sploh je živina klaverna. z zadnjim koncom omahuje, in je v nogah terda. Sope težko in kratko pogostoma stoka. To pride od močno raztegnjenega vampa, ki je preveč s klajo in vetrovi zabasan; za tega voljo so zastran tega tudi pljuča v stiski, in živinče ne more lahko dihati.

Če gre pri ti bolezni na boljše, splahnuje in vpada vamp, da ni več tako napet; živina spet je in prežvekje, in blata gré več od nje. Kteremu se pa na boljše ne oberne, pogine gotovo v 6 do 10 dneh.

Kdor prav in ob pravem času svojo bolno živino ozdravlja, se mu ni bati, da bi mu poginila. Če jo pa napak ozdravlja, ali pa če ozdravljanje zanemari, bo živinče, kteremu želodec ne prebavlja po redi, težko zopet na noge spravil, poginilo mu bo. Če se cerknjeno živinče pregleda, se najde v vampu in devetogubu nabasanih smerdljivih vetrov in dostikrat so pa tudi v želodcu čeva unete.

Živina, ktera ima že sama po sebi slab želodec, je ti bolezni najbolj podveržena.

Uzroki, da živino ta bolezen napada, so: slaba, suha, težko prebavljiva piča, posebno, če se ji veliko slame poklada, slabo in plesnjivo senó, ktero se je od preležane terde trave ali prestare detelje pri slabem vremenu domú spravilo. Razun tega napada živino tudi ta bolezen, ako potrebne pijače ob pravem času ne dobiva, ali če se pre-

objé, prehladí po premerzli pijači, ali če dobiva preledene ali s slano opadene piče.

Kdor hoče svojo živino imenovane bolezní obvarovati, se mora vsega tega ogibati.

Živini za to bolezen bolni se ne sme, dokler ne ozdravi, prav nič piče pokladati. Vse zdravila so zastonj, ako se živina s klajo sili; saj je lahko zapopasti, da boln in z razno sodergo nabasan želodec ne more zmagati novih kupov klaje! Mlačna, nekoliko z moko ali pa otrobi oblojena voda je bolnemu živinčetu najbolj tečna.

Praden zdravnik pride, naj se dá živini kuhane lanéne vode, v kateri se dvojne (Doppelsalz) ali grenke (Bittersalz) soli raztopi in živinčetu popiti dá. Vzame se namreč v ta cilj in konec dober maseljc lanénega semena, ki se v štirih bokalih vode kuha, potem se ocedí in v ti vodi se raztopi pol funta ene ali druge popred imenovane soli; in te slane vode se bolnemu živinčetu vsako uro en polič dá. Brizglje ali klistire iz žajfnice in navadne kuhinjske soli vsako uro bolnemu živinčetu tudi dobro storé; zakaj prvo je, da se prav dobro očedi in blata in vetrov znebí; za tega voljo je tudi prav koristno, živini v ritnik s pooljeno roko seči in blato iztrebiti.

Gospodarske skušnje.

(Znamenja, iz katerih se dá starost živine spoznati). Zobje so pri mladi živini najgotoviši znamenje, zvediti nje starost. Tele pride po navadi z 2 sprednjima zoboma na svet in ima v 4 tednih vseh osem sprednjih zob. Od sedaj do osmega mesca se po bolj ali menj uglajenih ali odergnjenih zobeh lahko pozná, koliko je živinče staro, zlasti sta v osmem mescu dva srednja zoba krajša kakor drugi; od zdaj do osemnajstega mesca se malo po malo tudi drugi krajšajo, dokler niso vsi precej krajši in stojé čedalje bolj vsaksebi. Živinče pri dveh letih zgubi oba srednja zoba, namesti teh mlečnikov stopita dva druga stanovitna; v tretjem letu ima že stanovitne 4 zobe; v četrtem jih ima 6, in v petem letu pa vseh 8 zob; zdaj ima živinče vse stanovitne zobe. Zobje so pa še le v 6. letu vsi enako veliki. Kdor govejo živino dobro pozná, bo še njeno starost tudi za več let naprej iz zob lahko spoznal in sicer po tem, da se zobje če dalje bolj uglajajo in skrajšujejo, ker v devetem letu se druga zraven srednjih stoječa zoba, v poznejih letih pa tudi vsi drugi precej skrajšajo in nazadnje zopet tako vsaksebi stojé, kakor pri živini pri dveh letih. Tudi po rogovih se dá starost spoznati, ker so poverh dve leti čisto gladki, konec tretjega leta se napravi doli na rogu obroček, konec četrtega drugi in tako dalje. Ti obročki se dajo lahko s kake pilo tako čisto opiliti, da se celó nič ne vidi, in da se vsak, kdor le na te obročke gleda, potem lahko goljfa. Dve leti starim kravam, ki so bile že pri biku, se prične omenjeni obroček eno leto poprej; po tem takem se za eno leto starje kažejo, kakor so v resnici. Pri volih in bikih se pa ne dá starost tako lahko po rogovih spoznati, ker se ti obročki le po 5. letu prikažejo, pa še takrat ne po redu.

(Allg. Ztg. für Land- u. Forstwirthe.)

(Tudi krote so koristne). V vinogradih se nahaja dovolj merčesov, ki vinski terti veliko škode prizadevajo, h katerim prištevamo več plemen keberčkov, kateri radi, posebno čez noč, očesa vinske terte napadajo, in se potem v zemljo po pavcu globoko zarijejo. Te škodljivce zalezujejo, kakor je znano, po vinskih goricah najbolj krote; ktere jih zvečer, ko začnejo iz zemlje lesti, s svojim jezikom prav pridno lové. Ruget je eno tako kroto umoril, ki je eno uro popred v vinogradu take merčese lovila, in jih je najdel v njenem želodcu 30.

(La science pour tous.)

Za gospodinje kaj.

Virtemberžki tednik naznanja novo šego, perilo prati kakor je navadna v Elzasu in jo že leto in dan tudi v Hohenheimu in Štutgartu z velikim pridom posnemajo. Pri tem perilu ne potratijo ne toliko časa, ne dela, in tudi derv menj požgó, perilo ne terpi veliko pri mencanji in je pri tem belo kakor sneg. Perejo pa po ti šegi, ktere bo sleherna gospodinja vesela, tako-le:

„Skuha se 2 funta žajfe kakor močnik, prilije se 25 bokalov mlačne vode, k vsemu temu se pridá polna žljica terpentinovega cveta (Terpentinegeist) in pa dve žljici amoniakovca (Salmiakgeist); ta zmes se pretepe prav dobro s kako čedno metlico. V to žajfnico se dene potem perilo, kjer naj 2 uri leží, toda čeber se mora dobro pokriti, in potem se začne prati. Kadar je vse perilo oprano, se dene zopet v mlačno, potem pa v plavkasto vodo.“

Ta žajfnica se more dvakrat rabiti, če se le zopet sogreje, in ji pol žljice terpentinovca, ena žljica pa amoniakovca pridene.

Varite se mazačev!

Da le kovač podkev, ključar ključavnico, urar uro, suk nar sukujo in tako vsak drug rokodelec in umetnik take reči izdelovati zná, katerih se je učil in izučil, je vsakemu znano, in vsak pameten človek, če to ali uno potrebuje, gré k pravemu mojstru, ne pa k mojstru-skazu.

Le zdravnik utegne vsak cigan biti, mislijo nekteri in ne pomislijo, da še bolj umetno zložen kakor ura je zložen človeški život, v katerem se suče tavžent kolesic kaj tanko izdelanih in prečudno sklenjenih v umetno mašino, v kateri umerljivi telesnosti gospoduje še neumerjoča duša.

„Novice“ so že večkrat svarile bolnike, nikar ne pomóči iskati od ljudi, kateri niso izučeni in skušeni zdravniki, — al zmiraj je še treba novih opominov in zlasti ob časih, kadar se utegnejo nalezljive bolezní razširjevati po deželah, kakor se to rado godí ob časih vojske. Naj se bolniki v tacih boleznih svetov umnega zdravnika poslužujejo in ravnajo po postavah, ktere so za take bolezní dane, pa ne po svetu lažnjivih mazačev, katerih je posebno veliko v krajnski deželi, da bolnike v hromoto ali pa v naglo smert zapeljejo! Priprosti sami sebe in bedake goljufajo — prekanjeni lažnjivci pa še modre ujamejo.

Eden tacih mojstrov-skazov je neki rokodelec, ki se močno v zdravništvo, posebno s homeopatičnimi „kuglicami“ meša. Preteklo leto je neki ženi za njenega vodeničnega moža kamilčno vodo svetoval. Ker je pa Nemeč, in le slabo krajnsko govori, zraven pa še močno tobak šnofa, da ima zmiraj nos zamašen, da ga je težko zastopiti, je žena namesto „kamilčen tē“ zastopila „kobilčen tē“. Žena skuha tedaj kobilic (Heuschrecken) in daje kobilčno vodo možu piti. Mož je le z velikim premagovanjem ostudno vodo pil, ktera mu je bolj gori kakor doli lezla. — S takim premagovanjem tudi bolniki več tednov staro, smerdljivo „magnetizirano“ oselsko vodo pijejo, in v smert lezejo, zanemarjaje druge pravšne zdravila.

Še bolj nevarno je tako imenovane „Morisonove“ pilne in druge take po časnikih priporočane in za vse bolezní hvaljene zdravila jemati. Večidel si bolniki po ti poti škodo napravijo, ktera se ne dá več odverniti.

Naj bi tedaj ne bili dobri svéti le bob v steno!

Iz Teržiča.

Tomaž Pirc, zdravnik.

Zgodovinske reči.

Spisal P. Hicinger.

1.

Starinske najdbe.

Pri Trebnem v dolenski strani so se našle že mnogotere starine, o katerih je deloma Valvazor pisal, deloma